

DE GODDELIJKE KOMEDIE

DEEL II: PURGATORIO

Dante Alighieri

De Goddelijke Komedie

DEEL II: PURGATORIO

Vertaald door Rob Brouwer

PRIMAVERA PERS, LEIDEN 2005

© Rob Brouwer, 2001
Auteursrechten voorbehouden.

Deze uitgave is tot stand gekomen met financiële steun van het Istituto Italiano di Cultura per i Paesi Bassi.
Questa pubblicazione è stata realizzata con il contributo del Istituto Italiano di Cultura per i Paesi Bassi.

Behoudens uitzonderingen door de Wet gesteld, mag zonder schriftelijke toestemming van de rechthebbende op het auteursrecht niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm en anderszins, hetgeen ook van toepassing is op de gehele of gedeeltelijke bewerking. De uitgever is met uitsluiting van ieder ander gerechtigd de door derden verschuldigde vergoedingen van kopiëren, als bedoeld in artikel 17 lid 2, *Auteurswet* 1912 en in het KB van 20 juni 1974 (Stb. 351) ex artikel 16b *Auteurswet* 1912, te innen en/of daartoe in en buiten rechte op te treden.

ISBN 978-90-5997-109-7
Eerste druk in 2001

Deze tekst komt overeen met de tekst van de tweede druk in 2005 (978-90-74310-30-7).

Omslag: Domenico di Michelino, schilderij in de dom Santa Maria del Fiore
te Florence, 1465
Technische uitvoering: Annemiek Steenman
Ontwerp omslag: TopicA (Antoinette Hanekuyk)
Ontwerp binnenwerk: Primavera Pers
Druk en afwerking: Drukkerij Huijbrechts, Woerden

INHOUD

Van de vertaler
6

Canti
8

Schema
in achterflap

VAN DE VERTALER

VAN DE VERTALER

Meer dan het *Inferno* vergt het *Purgatorio* inspanning van de lezer, ook van zijn voorstellingsvermogen, om de beide reizigers, en ten slotte de ene reiziger D. in gezelschap van een ander, te volgen op hun tocht door het Tweede Rijk van de doden. Op dezelfde manier als in het eerste deel heb ik geprobeerd hem daarbij behulpzaam te zijn door elk canto vooraf te laten gaan door een uitvoerige synopsis, die het mogelijk maakt zonder kleerscheuren de lectuur van Dante's tekst te volbrengen. Het commentaar na elk canto beoogt weer verheldering, verdere toelichting en verdieping te geven. In die commentaren, in de vorm van doorlopende essays per passage, is alles opgenomen waaraan de lezer naar mijn oordeel nog behoefte zou kunnen hebben na de lectuur van synopsis en tekst. Dat ze vaak uitvoeriger zijn uitgevallen dan in het *Inferno*-deel is in de eerste plaats het gevolg van het uiterst zonderlinge aan het concept 'louteringsoord' als zodanig en aan Dante's vormgeving daarvan in het bijzonder. In zijn tijd had dit concept ten slotte als algemeen aanvaarde en doctrinair ondersteunde notie nog niet zo'n lange voorgeschiedenis, en de dichter was daardoor, meer dan voor het *Inferno*, op zijn eigen voorstellingsvermogen aangewezen. Ook uit de Klassieke Oudheid waren nauwelijks modellen in omloop waarnaar hij zich enigszins, zoals in het geval van zijn Hel, kon richten. Daarbij komt nog iets, dat er overigens gedeeltelijk mee samenhangt: Dante heeft zijn *Purgatorio*-tekst van een grotere dosis filosofische en theologische theorie en speculatie voorzien, die niet op onmiddellijk begrip van een eenentwintigste-eeuwse lezer kan rekenen – ook al wordt deze hiervoor regelmatig schadeloos gesteld door de grote rijkdom aan prachtige poëtische vondsten waardoor het *Purgatorio* het nog van het *Inferno* wint.

Verklarende noten, zoals die voorkomen in het *Inferno*-deel, heb ik nu achterwege gelaten, opdat de lezer telkens alleen maar verder hoeft te lezen om alles aan te treffen wat hij nodig heeft. Omdat er zodoende veel en continu wordt uitgelegd heb ik ook afgezien van een algemene inleiding op het *Purgatorio* als geheel. Ten slotte wist reiziger D. ook niet vooraf wat hem zou overkomen en de lezer moet enigszins de gelegenheid worden gelaten om diens verbazing te delen.

VAN DE VERTALER

Het gevaar dat die verbazing zal ontaarden in een verbijstering die verdere lectuur zou kunnen belemmeren, zo niet beletten, meen ik te hebben ondervangen door gaandeweg de benodigde toelichting te geven.

Onverminderd was de steun die ik voor mijn onderneming heb mogen ondervinden van Erika Langbroek en Ronald de Rooy, en onverminderd is ook mijn erkentelijkheid daarvoor. Daarenboven zou ik, met dezelfde gevoelens, de bijdrage willen vermelden van Femke Foppema, die als redacteur van uitgever Primavera Pers bijzonder deskundig en nauwgezet heeft bijgedragen aan alles wat aan dit boek zou kunnen deugen.

Rob Brouwer, januari 2001

CANTO I

SYNOPSIS

De reizigers hebben dus de uitgang gevonden voor hun opgang naar het licht van *de sterren*. Alvorens zijn relaas te hernemen haalt de dichter uit voor een Muzen-aanroep. De wateren die de plek waar zij zijn gearriveerd omringen, bepalen ook de keuze voor de eerste (antieke) metafoor: wateren, scheepje, zee, en het *hijzen* van het zeil. Het *Tweede Rijk* wordt gekenschetst (4-6). De volgende metafoor is die van opgang en verrijzenis, niet alleen van de reizigers – die op re paasdag hier arriveren – maar ook van de poëzie. Onder de Muzen wordt *Calliope* uitverkoren, de muze van het epos. Hierdoor, en door een toespeling op een dichterlijke competitie, valt het licht op Ovidius als inspirator voor deze passage (1-12). D.'s gewaarwordingen: het oosten, licht en verrukking treden in de plaats van *dode lucht* en *droefheid*. Tijdstip (ongeveer één uur voor zonsopgang) en reisdoel worden gemarkeerd door de vermelding van Venus als *Morgenster*. D. wendt zich rechtsom naar het zuiden en ontwaart *vier sterren*. Hij verkeert op het halfrond waar zich het Aardse Paradijs bevindt, het voormalige, nu uitgestorven, domein van de (eerste) mensen. De dichter beklagt de staat als 'van een weduwe' (It. *vedovo*) waarin zich het noordelijk halfrond nu bevindt vanwege wat men daar moet *missen* (13-27). D. wendt zich dan naar het noorden en wordt *een grijsaard* gewaar, wiens gelaat door het licht van de vier sterren wordt *getooid* (28-39). De oude neemt het woord: wie bent u, wat en wie bracht u hier? Sinds wanneer hebben *verdoemden* hier toegang? Vergilius maant D. tot nederigheid en *eerbied* en richt zich dan zelf tot de oude man. Hij verklaart zijn missie en licht toe dat D. een *levend* mens is – ook al was hij geestelijk de dood nabij toen hij aan de reis begon; wat de tocht tot nog toe inhield en wat verder de bedoeling is. Vergilius beroept zich op een *kracht uit den hoge* en verzoekt de oude om D. de *vrijheid* te gunnen die hemzelf altijd zo dierbaar was – waarmee Vergilius aangeeft te weten wie hij voor zich heeft: *Cato*, die in de stad Utica de hand aan zichzelf geslagen had (46 v.Chr.), dat wil zeggen zich van *het kleed* (= het lichaam) *ontdeed dat op de Grote Dag* (= de Opstanding aan het Einde van de Tijd) *zal blinken* (74-75). Over zichzelf deelt Vergilius mee dat hij in het Limbo hoort, de kring *waar ook uw Marcia toeft*, dit is buiten de jurisdictie van onderwereldrechter Minos, zoals even verder (77) duidelijk wordt. Met *Marcia* doelt hij op Cato's echtgenote, met wie deze een exemplarisch innige verbintenis had gehad. Hij brengt haar ter sprake teneinde Cato te vermurwen om hen beiden door zijn *zeven rijken* (de terrassen van de Louteringsberg) te laten gaan. Dat heeft niet de beoogde uitwerking, maar wel voelt Cato zich gebonden door de wil van de door Vergilius genoemde hemelse vrouwe (40-93). Vergilius krijgt

CANTO I

dan de opdracht zijn beschermeling naar de *drassige* oever te geleiden van het *eiland* waar ze zich bevinden, om ervoor te zorgen dat deze zich met een *bies zonder knopen* (94-95), een *nijgende* rietstengel, omgordt. Daarna dienen zij onverwijld het *pad bergopwaarts* te nemen (94-108). Hoewel de reizigers zich *verloren* voelen (119), voeren ze de opdracht uit. Inmiddels is de zon opgegaan. Nadat Vergilius met *koele* dauw D.'s gezicht van Helle-sporen heeft gereinigd, omgordt hij hem met het bedoelde *nederig riet* (134).

CANTO I

Per correr miglior acque alza le vele
omai la navicella del mio ingegno,
3 che lascia dietro a sé mar sì crudele;

e canterò di quel secondo regno
dove l'umano spirito si purga
6 e di salire al ciel diventa degno.

Ma qui la morta poesì resurga,
o sante Muse, poi che vostro sono;
9 e qui Caliopè alquanto surga,

seguitando il mio canto con quel suono
di cui le Piche misere sentiro
12 lo colpo tal, che disperar perdono.

Dolce color d'oriental zaffiro,
che s'accoglieva nel sereno aspetto
15 del mezzo, puro infino al primo giro,

a li occhi miei ricominciò diletto,
tosto ch'io uscì fuor de l'aura morta
18 che m'avea contristati li occhi e 'l petto.

Lo bel pianeta che d'amar conforta
faceva tutto rider l'oriente,
21 velando i Pesci ch'erano in sua scorta.

I' mi volsi a man destra, e puosi mente
a l'altro polo, e vidi quattro stelle
24 non viste mai fuor ch'a la prima gente.

Goder pareva 'l ciel di lor fiammelle:
oh settentrional vedovo sito,
27 poi che privato se' di mirar quelle!

CANTO I

Om over betere wateren te koersen
hijst 't scheepje van mijn dichterlijk talent
3 het zeil, laat achter zich die zee van wreedheid.

Nu zal ik zingen van dat Tweede Rijk,
waar 's mensen ziel gelouterd wordt totdat het
6 haar toekomt naar de hemel op te gaan.

Laat hier de dode poëzie verrijzen,
o heilige Muzen, die ik toebehoor,
9 dat hier Calliope alvast herrijze

mijn lied geleidend met een slag die eens
de snaren trof, maar ook Piërus' eksters,
12 en hen met wanhoop aan vergeving sloeg!

Een zoete kleur als van saffier uit 't Oosten
die zich in 't heldere aanschijn van een lucht,
15 zó puur als 't ondermaans kan zijn, vergaarde,

gaf aan mijn ogen de verrukking terug
zodra ik aan de dode lucht ontsnapt was
18 die oog en hart in droefheid had gehuld.

De schone Morgenster, die kracht van Minne,
bestraalde heel het Oosten met een lach
21 waardoor haar Vissen-stoet allengs verbleekte.

Ik wendde mij naar rechts en, met de blik
op de andere pool, ontwaarde ik vier sterren,
24 alleen door de eerste mensen nog gezien:

de hemel leek vol vreugde om hun getwinkel.
O noordelijk halfmond, wat een zwaar verlies
27 dat wondermooi gezicht te moeten missen!

CANTO I

Com'io da loro sguardo fui partito,
un poco me volgendo a l'altro polo,
30 là onde il Carro già era sparito,

vidi presso di me un veglio solo,
degnò di tanta reverenza in vista,
33 che più non dee a padre alcun figliuolo.

Lunga la barba e di pel bianco mista
portava, a' suoi capelli simigliante,
36 de' quai cadeva al petto doppia lista.

Li raggi de le quattro luci sante
fregiavan sì la sua faccia di lume,
39 ch'ì' l'vedea come 'l sol fosse davante.

'Chi siete voi che contro al cieco fiume
fuggita avete la pregione eterna?'
42 diss'el, movendo quelle oneste piume.

'Chi v'ha guidati, o che vi fu lucerna,
uscendo fuor de la profonda notte
45 che sempre nera fa la valle inferna?

Son le leggi d'abisso così rotte?
o è mutato in ciel novo consiglio,
48 che, dannati, venite a le mie grotte?'

Lo duca mio allor mi diè di piglio,
e con parole e con mani e con cenni
51 reverenti mi fé le gambe e 'l ciglio.

Poscia rispuose lui: 'Da me non venni:
donna scese del ciel, per li cui prieghi
54 de la mia compagnia costui sovvenni.

CANTO I

30 Toen ik me daarvan toch had losgemaakt
en mij een weinig naar het noorden wendde,
daar waar de Wagen nu verdwenen was,

33 stond vlakbij, zag ik, en alleen, een grijsaard;
zijn aanblik dwong zo'n eerbied af als nooit
een zoon nog aan zijn vader was verschuldigd.

36 Zijn lange baard was hier en daar al wit,
het haar, waardoor diezelfde kleur gemengd was,
hing in twee strengen neer tot op zijn borst.

39 De stralen van het viertal lichten tooiden
met heel hun heilig schijnsel zijn gezicht:
het leek als stond hij in het volle zonlicht.

42 'Wie bent u, dat u tegenstrooms door 't duister
ontsnapt bent uit de eeuwige kerker?' sprak hij
– hoe statig ging die baarddos op en neer.

45 'Wie ging u voor, wie was uw licht, wie bracht u
naar buiten uit de krochten van de nacht
die 't Helledal met eeuwig zwart verdonkert?

48 Is dit een inbreuk op de Helle-wet
of is 't iets nieuws, beschikte God nu anders,
dat u, verdoemden, naar mijn klippen komt?'

51 Toen nam mijn gids mij bij de hand en maande
met greep, gebaar en woorden mij om hém
voorover buigend eerbied te betonen.

54 Zijn antwoord was: 'Ik kwam niet uit mijzelf,
een vrouw daalde uit de hemel, op wier bede
ik hem te hulp schoot en gezelschap bood.

CANTO I

Ma da ch'è tuo voler che più si spieghi
di nostra condizion com'ell'è vera,
57 esser non puote il mio che a te si nieghi.

Questi non vide mai l'ultima sera;
ma per la sua follia le fu sì presso,
60 che molto poco tempo a volger era.

Sì com'io dissi, fui mandato ad esso
per lui campare; e non lì era altra via
63 che questa per la quale i' mi son messo.

Mostrata ho lui tutta la gente ria;
e ora intendo mostrar quelli spirti
66 che purgan sé sotto la tua balia.

Com'io l'ho tratto, saria lungo a dirti;
de l'alto scende virtù che m'aiuta
69 condurlo a vederti e a udirti.

Or ti piaccia gradir la sua venuta:
libertà va cercando, ch'è sì cara,
72 come sa chi per lei vita rifiuta.

Tu 'l sai, ché non ti fu per lei amara
in Utica la morte, ove lasciasti
75 la vesta ch'al gran dì sarà sì chiara.

Non son li editti etterni per noi guasti,
ché questi vive, e Minòs me non lega;
78 ma son del cerchio ove son li occhi casti

di Marzia tua, che 'n vista ancor ti priega,
o santo petto, che per tua la tegni:
81 per lo suo amore adunque a noi ti piega.

CANTO I

- Maar aangezien u wilt dat onze toestand
naar waarheid nader wordt uiteengezet
57 kan mijn wil niet bij de uwe achterblijven.
- De avond was voor hem nog niet in zicht,
maar toch, door eigen dwaasheid, zo dichtbij al
60 dat er voor omkeer haast geen tijd meer was.
- Ik zei u al dat ik hem werd gezonden
om hulp te bieden, en dat kon alleen
63 langs deze weg die 'k nu met hem gegaan ben:
- ik heb hem alle zondaars laten zien.
Vervolgens wil ik hem *díe* zielen tonen
66 wier loutering aan uw zorg is toevertrouwd.
- Ik bracht hem hier, meer kan ik nu niet zeggen,
maar uit den hoge kreeg ik hulp, een kracht
69 die ons hier bracht om u te zien, te horen.
- Wees, bid ik, ingenomen met zijn komst:
de vrijheid zoekt hij; wie voor haar zijn leven
72 verwerpt, weet wat dat is, een kostbaar goed.
- U* weet dat, die in Utica om haar toch
de dood niet bitter vindend, u van 't kleed
75 ontdeed dat op de Grote Dag zal blinken.
- Wij beiden schenden hier geen eeuwige wet:
hij leeft, en over mij regeert geen Minos.
78 Mijn kring is die waar ook uw Marcia toeft,
- wier kuise blik u, nobel hart, blijft smeken
dat zij de uwe blijven mag, ook daar:
81 bij zulk een liefde, toe, wees ons genegen,